

NORGES HØYESTERETT

Den 3. november 2016 avsa Høyesterett dom i

2016/1345, straffesak, anke over dom,

A (advokat Victoria Holmen)

mot

Den offentlige påtalemyndighet (statsadvokat Thor Erik Høiskar)

S T E M M E G I V N I N G :

- (1) Dommer **Bergsjø**: Saken gjelder anke over dom på forvaring. Den reiser særlig spørsmål om det er en slik "nær sammenheng" mellom en tidligere og den nå begåtte forbrytelsen at forvaring kan idømmes, jf. straffeloven 1902 § 39 c nr. 2.
- (2) A ble ved Hålogaland lagmannsretts dom 10. januar 1998 dømt for to drap, jf. straffeloven 1902 § 233 første ledd. Straffen ble satt til fengsel i 18 år, samtidig som påtalemyndigheten fikk sikringsbemyndigelse for inntil 10 år. Høyesterett forkastet As anke over straffutmålingen i kjennelse 30. april 1998, se Rt. 1998 side 665. Ved Borgarting lagmannsretts dom 8. januar 2004 ble reaksjonen omgjort til forvaring med en tidsramme på 18 år og en minstetid på 10 år. A satt i forvaring til utløpet av tidsrammen. Øvre Romerike tingrett kom i dom 31. oktober 2014 til at vilkårene for forlenget forvaring ikke var oppfylt. Avgjørelsen ble ikke påanket. Kort tid etter løslatelsen flyttet A tilbake til Sjøvegan, hvor han også bodde da drapshandlingene ble begått i 1996.
- (3) Statsadvokatene i Nordland satte 10. juli 2015 A under tiltale for overtredelse av straffeloven 1902 § 227 første straffalternativ. Etter tilføyelse fra aktor under hovedforhandlingen i tingretten lyder grunnlaget:

"Ultimo februar/primò mars 2015 i fra sin bopel på X i Y, sendte han en rekke SMS/MMS og Skype-meldinger hvor han truet med å ta livet av seg selv, blant annet i nærvær av B. Den 2. mars 2015 sendte han en SMS hvor han skrev at han kom til å ta flere liv hvis hun ikke kunne ringe ham. Rett etterpå sendte han flere SMSer hvor han bl.a. sier at hun har sviktet ham, og at han skal komme dit hun bor og at hun ikke skjønner alvoret i dette. Ved en anledning den 14.02.15 kl. 00:28 sendte han en sykemelding til B hvor han uttalte at han kom til å ødelegge sitt liv og at han kom til å ta mange med seg i graven. Den 19.02.15 sendte han en SMS til B hvor han uttalte at han kom til å skyte seg foran henne før sommeren og at hun kom til å angre på det. Videre sendte han et bilde via MMS til B med illustrasjon av en kniv under navnet til B

ledsaget av følgende tekst 'jeg mener dette du har sviktet mæ no'. Truslene var etter omstendighetene egnet til å fremkalle alvorlig frykt for B."

(4) Nord-Troms tingrett avsa 28. januar 2016 dom med slik domsslutning:

"A, født 00.00.1969, dømmes for overtredelse av strl. (1902) § 227 første straffalternativ, jf. § 61, til forvaring med en tidsramme på 2 - to - år uten minstetid. Varetekt kommer til fradrag med 330 - trehundre og tretti - dager, jf. strl. (1902) § 60."

(5) A anket dommen til Hålogaland lagmannsrett. Ved lagmannsrettens beslutning 3. mars 2016 ble anken over skyldspørsmålet nektet fremmet, mens straffutmålingsanken ble henvist til behandling. Lagmannsretten avsa 26. mai 2016 dom med slik domsslutning:

"I tingrettens dom gjøres den endring at tidsrammen for den forvaring som A idømmes settes til 3 - tre - år uten minstetid. Varetekt kommer til fradrag med 448 dager, jf. straffeloven (1902) § 60."

(6) A har anket til Høyesterett over lovanvendelsen og straffutmålingen.

(7) *Mitt syn på saken*

(8) Spørsmålet i saken er om vilkårene for forvaring i straffeloven 1902 § 39 c er oppfylt. Første ledd lyder:

"Når en tidsbestemt straff ikke anses tilstrekkelig til å verne samfunnet, kan forvaring i anstalt under kriminalomsorgen idømmes i stedet for fengselsstraff når vilkårene i nr. 1 eller nr. 2 er oppfylt:

- 1. Lovbryteren finnes skyldig i å ha begått eller forsøkt å begå en alvorlig voldsforbrytelse, seksualforbrytelse, frihetsberøvelse, ildspåsettelse eller en annen alvorlig forbrytelse som krenket andres liv, helse eller frihet, eller utsatte disse rettsgodene for fare. I tillegg må det antas å være en nærliggende fare for at lovbryteren på nytt vil begå en slik forbrytelse. Ved farevurderingen skal det legges vekt på den begåtte forbrytelsen eller forsøket sammenholdt særlig med lovbryterens atferd og sosiale og personlige funksjonsevne. Det skal særlig legges vekt på om lovbryteren tidligere har begått eller forsøkt å begå en forbrytelse som nevnt i første punktum.**
- 2. Lovbryteren finnes nå skyldig i å ha begått eller forsøkt å begå en mindre alvorlig forbrytelse av samme art som nevnt i nr. 1, og har tidligere begått eller forsøkt å begå en forbrytelse som nevnt der. I tillegg må det antas å være en nær sammenheng mellom den tidligere og den nå begåtte forbrytelsen, og faren for tilbakefall til en ny forbrytelse som nevnt i nr. 1 må antas å være særlig nærliggende."**

(9) Bestemmelsen er videreført i straffeloven 2005 § 40 uten realitetsendringer.

(10) I dette tilfellet er det § 39 c nr. 2 som er det aktuelle grunnlaget for forvaringsdom. Vilkårene i første punktum har ikke vært omtvistet i saken. Ved Nord-Troms tingretts dom 28. januar 2016 er A dømt for trusler, jf. straffeloven 1902 § 227. Dette er utvilsomt en forbrytelse av "samme art som nevnt i nr. 1". A er tidligere domfelt for drap, slik at også vilkåret om at han tidligere har begått eller forsøkt å begå en forbrytelse som nevnt i nr. 1, er tilfredsstilt.

(11) Prosedyren for Høyesterett har særlig knyttet seg til vilkåret om at det må være "en nær sammenheng mellom den tidligere og den nå begåtte forbrytelsen". Forarbeidene til

bestemmelsen gir ikke mange holdepunkter for forståelsen. I Ot.prp. nr. 87 (1993–1994) heter det at kriteriet innebærer et kvalifisert krav til gjentakelsesfare, se de spesielle merknader til § 39 c på side 111. Departementet gir en noe mer utfyllende redegjørelse for innholdet i det tilsvarende vilkåret i § 39, som gjelder overføring av utilregnelige lovbrøyttere til tvungent psykisk helsevern. På side 108 uttaler departementet:

"Det kreves nær sammenheng mellom den tidligere begåtte og den aktuelle handlingen. Det vil det særlig være dersom begge handlingene utspringer fra den samme sinnslidelsen. Spesielt der det er tilfeldigheter som førte til at den aktuelle forbrytelsen ikke ble like alvorlig som den første, vil gjentakelsesfaren være tilstrekkelig indisert."

(12) Det er naturlig at sinnslidelsens betydning står i forgrunnen i en vurdering av om det er grunnlag for overføring til tvungent psykisk helsevern. Jeg antar at dette også er forklaringen på at førstvoterende i Rt. 2006 side 1143 avsnitt 13 uttaler at en "ytre likhet i lovbrøytterens atferd" ikke kan være avgjørende ved vurderingen av vilkåret "nær sammenheng" i § 39 c nr. 2. Slik jeg ser det, kan ikke disse uttalelsene i forarbeider og rettspraksis stå i veien for at det foretas en bredere vurdering under § 39 c nr. 2.

(13) På dette punktet finner jeg støtte i Rt. 2006 side 1153, hvor hovedspørsmålet nettopp var om vilkåret "nær sammenheng" i § 39 c nr. 2 var oppfylt. Førstvoterende konstaterer i avsnitt 20 at vilkåret må vurderes på selvstendig grunnlag, uavhengig av om gjentakelsesfaren er "særlig nærliggende". Etter å ha vist til avsnittet i Ot.prp. nr. 87 (1993–1994) side 108 som jeg nettopp siterte, drøfter førstvoterende så ytre likheter mellom de to voldsforbrytelsene. Hun reiser deretter spørsmål om hvilken betydning domfeltes "avvikende atferd, tvangstrekk og tegn til personlighetsforstyrrelse" burde få i vurderingen, se avsnitt 23. Dette besvares slik i avsnitt 24:

"Etter min mening må vurderingen i utgangspunktet skje på grunnlag av ytre omstendigheter. Men også likhetstrekk knyttet til psykisk avvik ved gjerningspersonen vil etter omstendighetene kunne trekkes inn i vurderingen av om det foreligger en tilstrekkelig nær sammenheng mellom de straffbare handlingene."

(14) Jeg forstår dette slik at det må bero på en bred helhetsvurdering om vilkåret "nær sammenheng" er oppfylt, og at momenter av ulik art kan trekkes inn. I begrepet "ytre omstendigheter" ligger ikke bare at selve de straffbare handlingene må sammenlignes, men også eksempelvis at det må legges vekt på hvor lang tid som har gått mellom forbrytelsene og på situasjonene de er begått i. Også "indre" sammenhenger kan tas i betraktning. Hvis de samme psykiske avvik kan forklare begge forbrytelser, trekker det i retning av at vilkåret er oppfylt. Domfeltes motiver og øvrige underliggende årsaker til forbrytelsene er andre elementer i vurderingen.

(15) Med dette som bakgrunn går jeg over til å vurdere om vilkåret "nær sammenheng" er oppfylt i dette tilfellet. For å kunne ta stilling, er det nødvendig å se nærmere på de handlinger A ble domfelt for ved Hålogaland lagmannsretts dom 10. januar 1998. De to drapene skjedde ved bruk av kniv. Jeg gjengir følgende fra dommen:

"Omstendighetene ved drapshandlingene er gruoppvekkende, i all sin råskap. Drapene grenser opp mot rovmord. C og D ble tilfeldige terrorofre, natters tid i sine egne hjem, for tiltaltes ergrelse over at han hadde kjørt utfor med sin egen bil, og over at hans krav om utlevering av våpen, penger og bilnøkler ikke ble etterkommet. C, som var alene i sitt hus, blødde ihjel i sin seng med drapsmannen som tilskuer. Til Ds skrek han at han nettopp hadde drept en annen mann, mens han fektet med pistolen mot dem. Fru D var vitne til det grufulle drapet av ektefellen. Begge drapsofre var fysisk svekket etter

sykdom – henholdsvis slagtilfelle og kreft – og fullstendig forsvarsløse i situasjonen. De samlede omstendigheter ved hvert enkelt av drapene tenderer mot den rettslige karakteristikk 'særdeles skjerpene'."

- (16) Spørsmålet er om det er en nær sammenheng mellom disse drapshandlingene og de trusler A ble domfelt for ved Nord-Troms tingretts dom 28. januar 2016. Han ble ved dommen funnet skyldig i å ha forholdt seg som nevnt i tiltalebeslutningen. Denne har jeg allerede sitert, og jeg nøyer meg med å minne om at domfellelsen gjelder trusler fremsatt ved sms, mms og Skype-meldinger. A truet med å drepe B, med selvdrap i hennes nærvær og med å drepe tilfeldige personer. En av meldingene til B inneholdt et bilde av en kniv og teksten "jeg mener dette du har sviktet mæ no". Tingretten har beskrevet denne trusselen som "svært alvorlig".
- (17) A begikk drapene høsten 1996, mens han nå er dømt for trusler fremsatt i februar/mars 2015. Det lange tidsforløpet mellom forbrytelsene taler i utgangspunktet mot å anse vilkåret om "nær sammenheng" oppfylt. Jeg er imidlertid enig med aktor i at vekten av dette argumentet svekkes ved at domfelte har sonet forvaringsstraff i så godt som hele perioden, og på den måten hatt strenge rammer rundt seg. Han begikk de nye straffbare handlingene kun kort tid etter at disse rammene falt bort gjennom løslatelsen.
- (18) Det er etter mitt syn ytre likheter mellom drapene i 1996 og de trusler A nå er domfelt for. Forbrytelsene gjelder henholdsvis drap og trusler om drap. Drapene ble begått med kniv, og A har nå truet med knivdrap. Tilfeldige ofre ble rammet i 1996, samtidig som A nå har truet med å ta flere med seg i døden. Da A drepte de to tilfeldige personene, var han påvirket av alkohol. De tidligere instanser har ikke funnet bevist at han var beruset også da han fremsatte truslene i 2015. Det er imidlertid på det rene at han – etter mange års nødvendig avhold under soningen – begynte å drikke alkohol igjen da han ble løslatt.
- (19) Forsvarer har bestridt lagmannsrettens konklusjon om at begge forbrytelser er utløst av As personlighetsforstyrrelse. Hun har gjort gjeldende at truslene ikke er utløst av psykiske avvik, men av sorg og fortvilelse etter at B brøt forholdet mellom dem. Til dette bemerker jeg at A har diagnosene F 60.2 Dyssosial personlighetsforstyrrelse og F 60.30 Emosjonelt ustabil personlighetsforstyrrelse. Personlighetsforstyrrelsen var åpenbart en sentral årsak til drapene i 1996. Når det så gjelder betydningen for truslene, viser jeg til følgende uttalelse i rettspsykiatrisk erklæring 29. mai 2015 fra Tony Bakkejord og Erik Aicher:
- "Observanden har personlighetsforstyrrelse av både emosjonelt ustabil og dyssosial type. Han er dermed svakt rustet med psykologiske forsvarsmekanismer for å mestre ubehaget som relasjonell avvisning innebærer."**
- (20) Jeg forstår de sakkyndige slik at det er naturlig og normalt å reagere med sorg og fortvilelse etter et brudd som det A opplevde. Men når utslaget for ham blir drapstrusler, skyldes det nettopp at personlighetsforstyrrelsen gjør ham dårlig rustet til å håndtere problemene. Truslene er dermed utløst av personlighetsforstyrrelsen, slik at det er likheter mellom forbrytelsene også på denne måten.
- (21) Oppsummeringsvis er det betydelige likhetstrekk mellom forbrytelsene både på det ytre og indre plan. Jeg har etter en samlet vurdering kommet til at vilkåret om "nær sammenheng" er oppfylt.

- (22) Etter straffeloven § 39 c nr. 2 er det også et vilkår for forvaring at "en ny forbrytelse som nevnt i nr. 1 må antas å være særlig nærliggende". I Ot.prp. nr. 87 (1993–1994) side 111 uttaler departementet at dette innebærer en kvalifisering av kravet til gjentakelsesfare i nr. 1, der det bare kreves at faren er "nærliggende". Om dette sist nevnte begrepet heter det samme sted i proposisjonen:

"At tilbakefallsfaren må være 'nærliggende', betyr at den må være kvalifisert og på domstidspunktet vurderes som reell. Kravet til faregraden kan nok variere etter hvor alvorlig den begåtte handlingen er, og etter hvor alvorlige handlinger det er fare for."

- (23) For Høyesterett har forsvarer i liten grad bestridt at vilkåret er oppfylt, og jeg finner det klart at tilbakefallsfaren her er særlig nærliggende. Jeg deler det syn som har kommet til uttrykk i de rettspsykiatriske erklæringene fra Tony Bakkejord og Erik Aicher 29. mai 2015 og 17. oktober 2016, der de slår fast at A befinner seg i gruppen for høy fremtidig voldsrisiko.
- (24) Lagmannsretten har lagt til grunn at en tidsbestemt straff ville ligget på om lag fem måneders fengsel. Verken aktor eller forsvarer har hatt innvendinger mot dette utgangspunktet, som jeg er enig i. En slik straff er – på bakgrunn av den voldsrisiko A representerer – ikke tilstrekkelig til å verne samfunnet. Slik denne saken ligger an, finner jeg det ikke nødvendig å utdype dette nærmere.
- (25) Vilkårene i § 39 c er med dette oppfylt, og jeg finner at A må dømmes til forvaring. Lagmannsretten har satt tidsrammen til tre år. Det følger av innarbeidet praksis at lengstetiden ved forvaring normalt fastsettes med utgangspunkt i den alternative fengselsstraffen, jf. Magnus Matningsdal, *Straffeloven, Alminnelige bestemmelser, Kommentartutgave, 2015* side 377 flg. med videre henvisninger. I HR-2016-2191-U opphevet Høyesteretts ankeutvalg en dom for så vidt gjaldt forvaringstidens lengde, fordi lagmannsretten ikke hadde gitt noen begrunnelse for avviket mellom lengstetiden og den alternative fengselsstraffen. Et avvik fra den etablerte praksis må altså begrunnes.
- (26) I saken her har lagmannsretten funnet at en tidsramme på tre år er nødvendig av hensyn til samfunnsvernet. Ved vurderingen har lagmannsretten sett hen til det betydelige varetektsfradraget. Lengstetiden har ikke vært problematisert i skranken. Jeg slutter meg til lagmannsrettens syn.
- (27) Etter straffeloven 1902 § 39 e andre ledd bør det normalt også fastsettes en minstetid for forvaringen. I vår sak er dette likevel ikke nødvendig. Når varetektsfradraget tas i betraktning, gjenstår noe over ett år av forvaringen. A kan uansett ikke begjære prøveløslatelse før ett år etter at forvaringsdommen er endelig, jf. straffeloven 1902 § 39 f siste ledd.
- (28) Anken blir etter dette å forkaste. Varetektsfradraget har nå kommet opp i 609 dager.
- (29) Jeg stemmer for denne

D O M :

1. Anken forkastes.

2. Varetektsfradraget utgjør 609 – sekshundreogni – dager.

(30) Dommer **Bårdsen:** Jeg er i det vesentlige og i resultatet enig med førstvoterende.

(31) Dommer **Matheson:** Likeså.

(32) Dommer **Bergh:** Likeså.

(33) Dommar **Utgård:** Det same.

(34) Etter stemmegivningen avsa Høyesterett denne

D O M :

1. Anken forkastes.

2. Varetektsfradraget utgjør 609 – sekshundreogni – dager.

Riktig utskrift bekreftes: